

Одинець О.А., аспірантка спеціальності 033 Філософія

(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)

Науковий керівник: Осетрова О.О. д-р. філос.н., професор кафедри філософії і педагогіки

(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ХОЛІСТИЧНОЇ МОДЕЛІ ЗДОРОВ'Я

Здоров'я людини - це складний феномен, що охоплює не лише її фізичний стан, а й психологічні, соціальні та культурні аспекти. Втрата гармонії, яка виражається у відсутності єдності як всередині, так і за межами індивіда, може викликати не лише соціальну кризу, але й кризу здоров'я, що стає проблемою більш глибокого філософського характеру. Аналіз наукових джерел показує, що питання цілісності здоров'я вивчають дослідники: О. С. Біланов, О.Є. Висоцька, В.М. Копа, О.О. Осетрова, Т.М. Поплавська, М.І. Романенко та інші, які залучаючи антропологічний, гносеологічний, аксіологічний підходи до його осмислення, однак недостатньо уваги приділяється структурному аналізу цілісного здоров'я з причинно-холістичного погляду.

Причинно- холістичний погляд вимагає розуміння сенсу існування цілісних систем та причини їх розвитку, що неухильно призводить до актуальної філософської та соціальної проблеми – проблеми духовності. Математичним доказом існування духовності як надсистеми у холістичній системі може служити теорема про неповноту Курта Гьоделя, згідно з якою будь-яка система не може пізнати сама себе, та потребує виходу на вищій рівень пізнання. Незабезпечення духовних потреб людини «призводить до розгортання хворобливого стану аномії у суспільстві, який деструктивно позначається на людині, сім'ї, громаді, суспільстві» [1, с. 58]. Свідоме прагнення до духовності вимагає цілісного розвитку людини та має потенціал гармонізувати особистість у всіх аспектах здоров'я. Причинно-холістичний підхід до здоров'я має можливість якісно трансформувати розуміння психічного та фізичного здоров'я та сприяти гармонізації суспільства в цілому, для чого потребує визначення структури цілісного здоров'я.

Структура цілісності здоров'я має свою аналогію з цілісністю людини. Первинна *єдність* людини та Всесвіту повертає нас до поняття кінцевого джерела, яке Анаксимандр (610-546 рр. до н. е.) називав безмежним апейроном. Відзначаючи аналогію структури здоров'я і людини з античними концепціями Єдиного, зауважимо, що ідея єдності розвивається у *двоїстість* світу, як взаємозв'язок «мікрокосму» і «макрокосму». В середньовіччя, а особливо в епоху Відродження Єдине змінюється Богом - Творцем, та його творінням – Всесвітом, що також відтворює двоїстість. Цю двоїстість світу відображає в собі людина та її здоров'я: «Тоді зовнішнє небо та його (людське) небо – одне небо, але дві частини, – стверджує лікар і алхімік Ренесансу Теофраст Парацельс, – Як батько і син двоє, так я анатом, що пізнає одного - пізнає іншого» [2, с. 20]. В моделі здоров'я двоїстість відображає духовне та фізичне здоров'я.

Продовжуючи дослідження структури цілісного здоров'я, яке включає єдність та двоїстість Всесвіту, приходимо до *потрійності* людини та її здоров'я, що виникає з потрійності світу. У релігійних системах античності концепція троїстості проявлена в керуючих трійцях різних божественних пантеонів. Так, у грецькій міфології існує трійця верховних богів: Зевс, Посейдон, Аїд. Аналогічна тріада верховних богів існує в індуїзмі як Тримурті: Шива, Вішну і Брахма. У християнстві Єдиний Бог вбирає потрійність: Бог-Отець, Бог-Син і Святої Дух. Німецький містик Якоб Бьоме (1575-1624), спираючись на християнські ідеї, праці Парацельсу та свій власний духовний досвід, розвиває систематичне уявлення про божественну трійцю та її відображення в людині. Вказуючи на триєдність в людині, Бьоме демонструє злиття у ній трьох світів: божественного світу

причин (царство Боже), світу наслідків (царство пекла) і подвійного середнього світу («царства цього світу»), що з'єднує світ причин і наслідків. [3, s. 326]. Цей останній світ, трансформуючись, здійснює інверсію: увійшовши в людину як зовнішній світ, він стає її внутрішнім світом, і це середнє «царство цього світу» освітлюється Святим Духом: «Святий Дух відіграє провідну роль не в зовнішньому, земному тілі, а у внутрішньому, небесному. Увійшовши в людину, він вніс у неї небесне, божественне буття» [4, s. 81].

Триєдність людини та її здоров'я можна відобразити у моделі «Дух-душа-тіло». Ця модель відображає одночасну єдність, подвійність та потрійність структури людини та її здоров'я. Таку модель було запропоновано засновником напрямку універсології В. Поляковим [5, с.9]. В моделі існує «Дух», «тіло», та точка їх з'єднання та одночасно біфуркації «Душа», що об'єднує в собі світи світла і темряві, і стає полем боротьби добра і зла в людині. В творі «Про потрійне життя людини» Бьоме пише: «І бідна душа опиняється посередині між правлінням цього світу та правлінням пекельного джерела, в жахливій глибині перед Вратами Неба. Її корінь – Гнів Божий і пекельний вогонь, її верховний Дух – правління цього світу; перебуваючи посередині в розчині вогню, душа здатна на багато; куди вона намагається увійти, туди і входить, там і перебуває. Якщо душа входить у пожадливість цього світу, то перебуває в пожадливості і потрапляє в полон диявола; але якщо обернеться всередину – до Бога, то на неї нападає диявол, бо тоді вона опиняється на його землі» [3, s. 327]. Коментуючи цей момент виводимо, що душі необхідні наполегливість та зусилля, щоб вирватися з обмежень цього світу і злитися зі світом Духу (Бога), лише тоді вона здобуває свободу. Оскільки сама душа приймає рішення (завдяки вибору людини), то навіть опинившись у світі пекла і переживаючи страждання, душа може вийти з цього полону завдяки тому ж процесу інверсії – трансформації – але ж інверсії навпаки, зсередини назовні, що супроводжується переходом на вищий рівень трансцендентності, та на деякий час звільняє людину від страждань. По суті, це й є алхімія, що описана Парацельсом, та пізніше буде названа Г. Юнгом «психологією». В зв'язку з троїстістю людини її здоров'я також повинно мати троїсту структуру: фізичне, душевне (психічне) та духовне (що пов'язане з цінностями та життєвими цілями). Соціальний вимір здоров'я буде відображати духовний компонент людини і її в соціальному прояву.

Продовжуючи пошук структуральності цілісного здоров'я, та спираючись на думку Бьоме про те, що: «небо увійшло в людину», розуміємо, що якості небесного буття повинні бути виявлені в земному бутті людини. Прояв «неба» Бьоме розглядає через сім якостей Духу. Ці якості в різних частинах творів Бьоме звучать з певними відмінностями. Синтезуючи різні позначення якості Духу у творах Бьоме можна виділити наступні: перша якість – «терпкість» «твердість», «холод», «привабливність», «порочність» - це те, що можна розглядати як прояви тіла, *формування фізичної форми*, створеної Богом-Отцем; друга якість – «рухливість», «відчуття», «втеча», «солодке», «відштовхування», «жало» - це можна сприймати як прояв *чутливості матерії, самовираження* той форми, що створена першою якістю; третє якість – «страх», «збудження» (або «кипіння»), «колесо життя». Синтезуючи третю якість можна визначити її як здатність діяти, *земну діяльність*. Четверта якість – «вогонь», «джерело життя» - двоїста, вона створює «горіння гніву» в порівнянні з попередніми якостями і «горіння кохання» в порівнянні з наступними трьома. Ця якість, на мою думку, пов'язана з *почуттям життя*; п'ята якість – «світло» і «любов»- можна вважати проявом *божественної діяльності* – постійний світ і любов до всього творіння; шоста якість – «звук», «розумне життя»- можна назвати *божественне самовираження*; сьома якість – «втілення» яке слід розуміти не як тілесне втілення, а як об'єднання всіх якостей в єдине - *небесне втілення* [4,6].

Сім якостей Духа додають наступну структурування холістичної системи – її семірівневість. Через сім якостей Духа формуємо відповідну семірівневу модель

здоров'я, а саме доповнюємо систему «Дух-душа-тіло» структуризацією: «тіло» (як прояв Бога-Отця Земного) буде вміщувати три перші якості, що символізують фізичну форму, чутливість, земну діяльність; «Дух» (як прояв Бога - Отця Небесного) буде вміщувати три крайні якості, що символізують божественну діяльність, божественний прояв, небесне втілення; та «душа», що буде вміщувати четверту якість, яка символізує «вогонь життя» та з'єднувати Дух та тіло. Така семірівнева модель здоров'я відповідає давньоіндійським уявленням про семирічність людини, що в індійській традиції відображається через сім енергоцентрів, сім чакр та сім тіл. Але ж така семірівнева модель людини та її здоров'я не є закінченою.

За Бьоме людина крім семи рівнів божественних якостей, вміщує в себе одночасну триєдність Бога, а саме три Начала або Принципи: Бога- Отця, Бога-Сина та Святого Духа. *Перший Принцип* містить в собі і Бога - Отця Небесного – як причину існування Всесвіту і Бога-Отця Земного- реалізацію Його творінь, та має в собі всі сім якостей, серед яких перші три притаманні Отцю-Земному, останні три – Отцю-Небесному, а четвертій стає якістю, що їх об'єднує. *Другий Принцип* або Друге Начало у Бьоме - це Син Божий – що є концентрація всіх сил Бога-Отця, Його центр: «Син є серцем у Отця... Усе добре живе і існує в Його силі, як у Отці; але злого немає в ньому» (Аврора, гл. III, § 23) [6] - можемо припустити, що другий Принцип буде вбирати три останні якості (п'яту, шосту, сьому), які ніяк не пов'язані з земним виявленням Бога, та відображають Отця-Небесного. Третє Начало по Бьому – це Святой Дух, який є взаємопроникненням двох перших Начал: «Бог Дух Святий є третя особа у святому Божестві, що торжествує, і виходить від Отця і Сина..... Дух Святий – текуче з'єднання двох Начал» (Аврора, гл. III, §23) [6]. Третє Начало, корелює з поняттям «душі», є точкою біфуркації, точкою вибору та трансформації самої особистості, та вбирає четверту якість – «вогонь життя». Протилежністю другому Принципу Богу-Сину (що у християнстві є Христос), що вбирає останні три якості, буде полюс, який можна позначити як «Антихрист», що повинен увібрати перші три якості (фізична форма, чутливість, діяльність), та буде відповідати тілу тваринному. Тобто тіло тваринне взагалі не є Принципом, воно є те, що породжує гріхи та потребує аскези: «Але тіло або тваринна плоть у людині означає мертву, зіпсовану землю, яку людина сама причинила йому своїм падінням». (Аврора, гл. III, §23) [6].

Тоді семірівнева модель людини земної доповнюється надсистемним комплексом – причиною існування людини та її здоров'я, це метасистема, що за Бьоме вміщує Бога-Отця Небесного з Його троїстою структурою, завдяки чому модель здоров'я набуває десятирічності і показує людини «небесну», що відповідає моделі людини В. Полякова [5, с. 23]. Відносно людини, цей надсистемний комплекс є те, що не вбирає земне тіло, а існує як призначення, ідея та сенс життя, що може відображати мрії людини, але мрії не про покращення життя земного, а про реалізації задума Божественного, виконання якого призведе до гармонізації семіричної людини «земної», та її фізичного здоров'я. Тобто холистична модель здоров'я набуває причинного комплексу і стає причинно-хोलістичною.

Отже, в дослідженні доказана структуризація холистичної моделі здоров'я людини що віддзеркалює модель Всесвіту та включає: єдність, двоїстість (духовне та фізичне здоров'я), троїстість (дух, душа, тіло), семіричність людини «змної» як рефлексія семи якостей Духу, та десятирічність людини «небесної», що робить модель цілісного здоров'я причинно-хोलістичною. Зв'язок семи рівнів якостей з оргнізмом людини потребує додатково дослідження.

Перелік посилань:

1. Осетрова О. Феномен здоров'я як індикатор особистісного та суспільного благополуччя: аспекти філософії, психоаналізу, суїцидології, соціальної роботи.

Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках, 2023, 6 (2), С. 53 – 58

2. Franz Hartmann. Die Medizin des Theophrastus Paracelsus von Hohenheim, ISBN: 9783959138932 Literaricon Verlag: 2019.

3. Böhme Jakob, De triplici vita hominis / «Von dem Dreyfachen Leben des Menschen» / Neuausgabe Frommann-holzboog: 2018, Kap. VI, § 2-3, 1620. S. 546. (in Deutsch)

4. Uren met Jacob Boehme, Hollandia, 1915, Neuausgabe: Rosekruis Pers Harlem, 1999, 240 p.

5. Поляков В.А. Універсологія. Історія. Закони. Практика. Кіровоград: Полиграф-Сервис 2012, 256 с.

6. Böhme Jakob, Aurora oder Morgenröte im Aufgang kap. III, § 23, - URL: <http://12koerbe.de/lapsitexillis/aur-3.htm> (in Deutsch), (звернення 25.02.24)